

MEDALIILE CONGRESULUI ȘI EXPOZIȚIEI
ȘTIINȚEI ROMÂNEȘTI DIN 1903

VALERIAN L. CIOFU

În istoria științei și școlii românești, Congresul și expoziția națională din 1903 constituie un moment important, marcat și prin piese medalistice, din rindul cărora ne propunem să prezenta cîteva, în mod complet, în acest studiu.

Pragul secolului al XX-lea corespunde pe plan organizatoric cu înființarea Asociației române pentru înaintarea și răspîndirea științelor. Prezența la conducerea Ministerului Instrucțiunii Publice a academicianului chimist prof. dr. Constantin Istrati ca ministru (1900–1901) și a academicianului matematician prof. dr. Spiru Haret, întii ca inspector general al învățămîntului, apoi ca secretar general, iar între 1901 și 1904 ca ministru, a polarizat atenția unor oficialități și instituții ca și a slujitorilor școlii înspre forme organizatorice adecvate epocii, pentru încurajarea cercetării științifice autohtone, precum și înspre modernizarea învățămîntului profesional, secundar și universitar, după modelul țărilor dezvoltate europene.

Pe planul progreselor științei universale, începutul secolului este marcat de momente semnificative. Dintre acestea menționăm publicarea în 1900, de către savantul român D. Voinov, a lucrării „Principii de microscopie” și tot în acest an fizicianul german M. Plank elaborează teoria cuantelor. În 1903, fizicienii Fr. Soddy și E. Rutherford enunță teoria dezintegrării continue a corpurilor radioactive, iar K.E. Tiolkovski publică memoria științifică „Cercetarea spațiului cosmic cu ajutorul aparatelor de zbor cu reacție”. Tot atunci, inventatorul român Traian Vuia prezinta Academiei de științe din Paris memoria în care demonstra posibilitatea zborului cu un aparat mai greu decât aerul, iar naturalistul Emil Racoviță publică lucrarea „Cetaceele”. Pe plan politic, în 1903 se împlineau 25 de ani de la Congresul de pace de la Berlin prin care se recunoștea deplina independență de stat a României.

Pe acest fundal, prin Monitorul Oficial din 6 august 1902 se anunță pregătirea unei expoziții pentru anul următor, lansându-se invitația de a participa către instituțiile, ministerele și profesorii de toate gradele, cu precizarea că „toate institutele și laboratoare... de sub dependența Ministerului Instrucțiunii Publice sunt obligate a lua parte la această expoziție”. Școlile și atelierele aparținând ministerelor de finanțe, război, lucrări publice, domenii, agricultură și industrie erau invitate să-și trimită lucrările „cu deosebire dacă au oarecare caracter de aplicație”. Ca președinte al comitetului de organizare se numea prof. univ. Constantin Miculescu, inspector general al învățămîntului secundar. Presa vremii¹ anunță apoi că și Asociația română pentru înaintarea și răspîndirea științelor

lor (ARIRS) va ține la București între 21 și 25 septembrie 1903 al doilea congres anual. Congresul se va ține la Universitate și va fi urmat de vizitarea unor instituții, uzine și fabrici. Cu această ocazie se va organiza și „o expoziție culturală, cu deosebire cu caracter științific, îmbrățișînd în același timp și aplicațiunile industriale ale științelor”.

În continuare, presa din 1903 prezintă reportaje ample despre expoziție și congres, din care spicuim cîteva date², menite a completa reprezentările de pe medalii. Expoziția ARIRS era instalată în curtea Institutului de Chimie de pe Splaiul General Magheru, azi Splaiul Independenței. În pavilionul principal erau reprezentate chimia, matematica, fizica și electricitatea, toate cu aplicațiile lor. Urmau mineralogia, botanica, zoologia, fiziologia, iar în spate medicina umană și veterinară, farmacia și dentistica. În afara pavilionului erau standurile agriculturii și silviculturii, apoi poduri, docuri, porturi (miniaturizate), industria petrolului, produse ale monopolului de stat (sare, chibrituri ș.a.), băuturi, ape minerale. Expoziția continua și în amfiteatrele și sălile de cărsuri, cu cărți vechi și manuscrise, iar pe pereti erau tablourile marilor bărbați ai istoriei românilor. În pavilionul principal se mai aflau expuse colecții personale de roci, insecte, păsări etc., aparținînd unor profesori și colecționari români. Finanțarea cheltuielilor ocasionate de expoziție s-a făcut parțial de stat și parțial de instituțiile participante; fiecare persoană participantă mai plătea o taxă de cinci lei.

Congresul s-a deschis în ziua de 21 septembrie în clădirea Senatului (azi în B-dul 6 Martie), sub președinția prof. dr. C.I. Istrati; în după amiaza aceleiași zile s-a inaugurat expoziția. Lucrările congresului au continuat în 22–25 septembrie în amfiteatrele Universității, pe următoarele secții: chimie, științe sociale și economice, farmacie, agricultură și silvicultură, geniu civil și militar, botanică, zoologie și fiziologie, medicină, bibliografia științelor la români. În 26–30 septembrie s-a organizat și o excursie pe valea Prahovei. Presa românească și tradiția expozițiilor anterioare ale Societății cooperative a constructorilor și meseriașilor români de la Craiova (1887) și București (1894), ca și activitatea societății „Uniunea Românilor de pretutindeni” organizată de D.C. Butculescu³, au înlesnit participarea la congresul și expoziția din 1903 și a unor delegați din provinciile românești aflate în aceea vreme încă sub ocupații străine, fapt ce-l vom ilustra mai jos prin cîteva medalii.

Mentionăm că medalile emise cu prilejul acestor manifestări au fost fie descrise (trei dintre ele)⁴, fie doar enumerate (cinci dintre ele) în cataloagele existente⁵ sau în note disparate.

MEDALIA DE EXPOZANT

S-a bătut în bronz aurit, argintat sau lucios; diam. 65 mm. Remarcăm că pe avers, atât pe flacăra torței cât și pe frontonul pavilionului principal se află cuvîntul *SCIINTA*. Caracterul inedit al pieselor prezentate de noi constă în numele expozaților. Pe reversul unei prime medalii se poate citi *SERV. STUDII ȘI CONST. M.L.P.*, adică unitatea de cercetare, proiectare și conducere a șantierelor de construcții a Ministerului Lucrărilor Publice (Pl. I/1).

În fondul muzeistic al casei memoriale „Simion Florea Marian” din Suceava se află următoarele două medalii din acest tip, conferite cu

Pl. I. Medalii ale Congresului și expoziției științei românești din 1903.

diplomă și purtind numele (imprimat) al participanților :

— Medalia din bronz aurit conferită lui *SIMION FL. MARIAN* în calitate de „expozant și colaborator”. Diploma este semnată de Președintele Congresului ARIRS, dr. C.I. Istrati și de Ministerul Instrucțiunii Publice, Spiru Haret. Profesorul pr. S.FL. Marian din Bucovina ocupată de habsburgi, membru al Academiei Române (1881), a fost un inegalabil cercetător al etnografiei și culturii populare din Bucovina, autor a peste 20 de lucrări în acest domeniu, din care majoritatea au fost prezentate la expoziția de la București.

— Medalia din bronz argintat cu numele imprimat *LEONTINA MARIAN*, soția marelui folclorist, ea însăși cercetătoare și o ișcusită maestru a cusăturilor și broderiilor populare românești din Bucovina.

MEDALIA OFICIALĂ DE PREMIU

S-a bătut din bronz aurit, argintat sau lucios; diam. 65 mm (Pl. I/2). Observăm că reversul este realizat cu aceeași matră ca și medalia precedentă.

În fondul muzeistic al Casei memoriale S.FL. Marian din Suceava se află și un exemplar din medalia oficială aurită purtând pe banda orizontală de pe revers numele imprimat *LEONTINA MARIAN*.

Semnalăm că într-o colecție particulară se află și o variantă a acestei medalii (probabil probă) din cupru patinat, cu diametrul de 61 mm, având pe avers bustul suveraului în uniformă de campanie (în loc de mare ținută, cu decorații) și semnatura gravorului C. Krauss.

MEDALIA OMAGIALĂ DEDICATĂ PROF. DR. C.I. ISTRATI

Piesa este din bronz aurit, cu diametrul de 65 mm (Pl. I/3). Observăm că aversul este realizat cu aceeași matră-poanson de 46 mm diametru cu care s-a realizat prima piesă ilustrată de noi (Pl. I/1); doar matră cilindrică exterioară, fără nici o inscripție, a fost alta. Pe revers, numele gravorilor apar în ordine inversă față de celelalte medalii : Carniol — Radivon⁶. Coroborind relatăriile presei din 1903 cu semnătura de pe diploma conferită prof. S.FL. Marian și cu inscripția de pe această medalie, putem sesiza rolul deosebit pe care l-a avut C.I. Istrati în dubla lui calitate (președinte al Congresului ARIRS și președinte al expoziției) la organizarea acestor deosebite manifestări științifice, cu implicarea învățământului și a industriei românești.

Această medalie este semnalată și într-o variantă în care pe spațiul marginal circular al aversului este imprimată prin presare inscripția *SPRE AMINTIREA PARTICIPAREI LA EXPOZITIUNEA DIN 1903*. Datorită presării ulterioare a acestui text, diametrul piesei a crescut puțin (66 mm în loc de 65 mm).

În fine, participanții la congresul și expoziția științei din 1903 au purtat o insignă din alamă, de 26 mm diametru, cu ac simplu de prindere, având pe față inscripția „Asociația Română pentru Înaintarea Științelor, București” (scrisă cu ortografia nouă, ce tocmai începea să se folosească). Și această ultimă piesă se află în fondul muzeistic al casei memoriale S.FL. Marian din Suceava⁷.

NOTE

¹ Ziarul *Adevărul* din 21 iunie 1903, p. 5.

² Ziarele *Adevărul* din 21–26 septembrie 1903.

³ V. L. Ciofu, *BSNR*, 67–69, 1973–1975, p. 253–260.

⁴ *BSNR*, 3, 1906, p. 125–126.

⁵ G. Budugan, Gh. Nicula, *Medalii și plachete românești*, București, 1971, p. 252.

⁶ Medalia descrisă (Pl. I/3) se află în colecția noastră și este protejată de Patrimoniul național-cultural al R. S. România.

⁷ Exprimăm și aici recunoașterea noastră av. Mihai D. Burlacu, custode al casei memoriale Simion Florea Marian din Suceava, pentru amabilitatea de a ne fi informat asupra medaliei și diplomelor existente în acel fond muzeistic bucovinean. Diplomele celor două medalii conferite Leontinei Marian nu sunt în casă memorială; este posibil ca ele să fi fost incluse în fondul documentar pe care ing. Mihai Gărușu, fostul nostru profesor de matematică și fizică, ginec al lui S. Fl. Marian, l-a cedat Academiei R.S.R. după pensionarea sa (prin 1958).

LES MÉDAILLES DU CONGRÈS ET DE L'EXPOSITION DE LA SCIENCE ROUMAINE DE 1903

RÉSUMÉ

L'auteur présente les circonstances qui ont permis l'organisation à Bucarest, en 1903, du Congrès et de l'Exposition de la science roumaine. Les rôles joués par les savants Acad. Prof. Dr. C. I. Istrati, président du Congrès et de l'Exposition et Acad. Prof. Dr. Spiru Haret, ministre de l'enseignement, sont soulignés. On présente brièvement, suivant les renseignements de la presse de l'époque, l'Exposition et le Congrès, aussi que cinq médailles et une insigne frappées à cette occasion. Quelques participants qui ont reçu de telles médailles sont exemplifiés.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I. Médailles du Congrès et de l'Exposition de la science roumaine de 1903.